

POSITION PAPER

middelgrote gemeenten

Elke regio telt, maak het waar

Geachte voorzitter, geachte leden van de commissie,

Inleiding – van erkenning naar actie

Het nieuwe regeerakkoord benoemt het begrip *regio* maar liefst 42 keer, en daar zijn we blij mee. Dat is geen detail, maar een signaal. Het laat zien dat het besef is doorgedrongen dat de grote maatschappelijke opgaven van deze tijd, van woningbouw tot energiezekerheid, van bestaanszekerheid tot veiligheid, niet langer vanuit één centrum kunnen worden opgelost. Wij waarderen die erkenning. Tegelijkertijd geldt: erkenning alleen is niet genoeg.

Want ondanks deze hernieuwde aandacht is de realiteit dat brede welvaart¹ in Nederland nog steeds ongelijk verdeeld is. Waar je woont, bepaalt nog te vaak welke kansen je hebt, welke voorzieningen bereikbaar zijn en hoeveel perspectief je ervaart. Dat staat haaks op het uitgangspunt dat het in Nederland niet zou mogen uitmaken waar je opgroeit, woont of werkt.

Het rapport *Elke Regio Telt!* benoemt deze kloof scherp en overtuigend. Het laat zien dat decennialang beleid en investeringen zijn geconcentreerd in regio's die al sterk waren, met als onbedoeld gevolg dat elders achterstanden zich opstapelden. Dat patroon is niet alleen onrechtvaardig, maar ook onhoudbaar. Nederland kan het zich niet permitteren dat regio's structureel achterblijven.

Daarnaast zijn inmiddels de moties van de Kamerleden Flach² en Bikker³ aangenomen, waarin het kabinet wordt verzocht ook regio's buiten bestaande nationale programma's de mogelijkheid te bieden om samen met het Rijk een langjarige gebiedsagenda te ontwikkelen én de financiële mogelijkheden daarvoor inzichtelijk te maken.

De M50 ziet dit position paper dan ook nadrukkelijk niet als een pleidooi vanuit de zijlijn, maar als een uitnodiging aan het Rijk om samen een volgende stap te zetten: van erkenning naar een structurele koerswijziging

Wie wij zijn – de stille motor van de regio

De M50 is het netwerk van bijna 80 middelgrote gemeenten met tussen de 30.000 en 80.000 inwoners. In onze gemeenten wonen, werken en leven miljoenen Nederlanders. Wij zijn veelal centrumgemeenten of functioneren als zodanig, met een breed voorzieningenniveau, een duidelijke regionale functie en een groot verzorgingsgebied dat omliggende dorpen en kleinere kernen bedient.

¹ Brede welvaart betreft de kwaliteit van leven hier en nu, en de mate waarin deze ten koste gaat van toekomstige generaties of van mensen elders in de wereld.

² <https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=2026D05571>

³ <https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=2026D05247>

Wij staan en gaan voor kansengelijkheid, bestaanszekerheid en weerbaarheid. Wij nemen onze verantwoordelijkheid bij nationale opgaven zoals ruimte voor defensie, de energietransitie en energiezekerheid, de woningbouwopgaven en voedselzekerheid.

M50 gemeenten hebben een unieke positie, ze zijn wendbaar en nabij en kunnen snel schakelen. Maar om die verantwoordelijkheid duurzaam te kunnen dragen, hebben wij een compleet nieuwe, langdurige relatie met het Rijk nodig.

Onze gemeenten dragen veel voorzieningen: onderwijs, zorg, wonen, cultuur, sport, economische bedrijvigheid en bereikbaarheid. Tegelijkertijd staan juist deze functies onder druk; vergrijzing en ontgroening, winkelleegstand, een verouderd woningbestand, beperkte financiële ruimte en knelpunten in mobiliteit tasten onze slagkracht aan. In onze buurten en wijken zien we toegenomen kwetsbaarheid, met problemen rond leefbaarheid, veiligheid, eenzaamheid, gezondheid en participatie.

Daarnaast combineren een groot aantal van onze leden een kleinstedelijke schaal met grootstedelijke vraagstukken: dakloosheid, arbeidsmigratie, onbegrepen gedrag, verslaving en structurele armoede. Problemen die zich niet zelden opstapelen en generaties lang doorwerken.

Een middelgrote gemeente houdt zo, midden in een volle menigte, met één hand een dienblad omhoog: verantwoordelijk voor veel, maar met beperkte ruimte, capaciteit en middelen. De brede welvaart staat daardoor onder druk, niet alleen voor de eigen inwoners, maar voor de hele regio die op deze voorzieningen leunt.

De kern van het probleem – een structurele kloof

Het rapport *Elke Regio Telt!* bevestigt wat wij dagelijks ervaren: de kloof tussen Rijk en regio is structureel van aard. Niet omdat regio's tekortschieten, maar omdat beleid, financiering en uitvoering te vaak zijn ingericht vanuit een sectorale -, tijdelijke - en centraalgestuurde logica.

Veel M50-gemeenten vallen buiten nationale programma's zoals het Nationaal Programma Vitale Regio's. Ook in andere instrumenten (NOVEX, Regio Deals, NPLV en een groot aantal SPUK-regelingen) is de toegang voor middelgrote gemeenten beperkt of onevenwichtig. Regelingen zijn vaak tijdelijk, sectoraal en competitief ingericht. Dat leidt tot hoge uitvoeringslasten en een lage opbrengst/inzet-ratio. De wet van de grote aantallen werkt hier niet.

Het gevolg is een systeem waarin gemeenten concurreren om aandacht en middelen, terwijl de opgaven juist vragen om samenwerking, continuïteit en vertrouwen.

Drie uitgangspunten voor een nieuwe koers

De M50 sluit zich nadrukkelijk aan bij de drie aanbevelingslijnen uit *Elke Regio Telt!* en ziet in de aangenomen moties van Flach en Bikker een belangrijke politieke bevestiging van deze koers. Wij pleiten voor toepassing daarvan op alle regio's met substantiële opgaven, dus ook op middelgrote gemeenten.

1. Een samenhangende beleids- en investeringslogica

Rijksbeleid moet niet langer primair sturen op korte-termijnrendement en sectorale doelmatigheid, maar op brede welvaart in alle regio's. Dat vraagt om ontschotting van beleid en budgetten en om structurele keuzes die rekening houden met regionale verschillen in schaal, draagkracht en opgaven.

2. Langjarige programma's met regionale toekomstagenda's

Gemeenten en regio's moeten samen met het Rijk kunnen werken aan langjarige toekomstagenda's, met bijbehorende structurele financiering. Tijdelijke subsidies en kortlopende pilots doen geen recht aan opgaven die decennia beslaan. De motie-Flach onderstreept dit terecht: ook regio's buiten

bestaande nationale programma's moeten de mogelijkheid krijgen om samen met het Rijk een meerjarige agenda te ontwikkelen.

3. Een vitale, gelijkwaardige relatie tussen Rijk en regio

Niet over de regio, maar mét de regio. Dat vraagt om een fundamenteel andere manier van samenwerken, gebaseerd op vertrouwen, wederkerigheid en nabijheid. Met duidelijke bestuurlijke aanspreekpunten, één coördinerend ministerie per regio en ruimte voor maatwerk in uitvoering.

Wat dit betekent in de praktijk – signalen uit M50-gemeenten

De dagelijkse praktijk laat zien waarom deze koerswijziging noodzakelijk is:

Den Helder, burgemeester De Boer

“Onze stad komt in aanmerking voor het programma Preventie met Gezag, een regeling om te voorkomen dat jongeren in de criminaliteit terecht komen. Echter wat kan ik doen in slechts drie jaar, de complexe problemen die wij tegenkomen zijn na drie jaar echt niet voorbij, wij zijn net gestart.”

Oosterhout, burgemeester Van Grootheest

“De gemeente Oosterhout kent een uitzonderlijk hoge leegstand in de binnenstad. Niettemin heeft de gemeente geen aanspraak kunnen maken op middelen uit de Impulsaanpak winkelgebieden. We constateren dat met name grotere gemeenten aanspraak maken op deze middelen. Dit hangt sterk samen met de ontwerp- en selectiesystematiek van de regeling. Hierdoor ontstaat feitelijk een indirect onderscheid naar schaal, terwijl de regeling formeel openstaat voor alle gemeenten.”

Terneuzen, burgemeester Franc Weerwind

“North Sea Porth is een grensoverschrijdende haven van strategisch belang voor Nederland en België. De ambitie is om te komen tot één hoofdkantoor, precies op de grens. Om de grensuitdagingen aan te gaan zoals planologische procedures, fiscale consequenties en de rechtszekerheid van de 280 werknemers, is er behoefte aan vanuit het Rijk aan één coördinerend Ministerie (Financiën).”

Kerkrade, burgemeester Petra Dassen-Housen:

“Kerkrade profiteert van Regio Deals die bijdragen aan leefbaarheid, duurzaamheid en economische vernieuwing. Maar ook hier zijn voor echte vooruitgang langjarige en dus structurele middelen noodzakelijk en is een op maat gemaakte en samenhangende, wijkgerichte aanpak noodzakelijk voor de diverse wijken en buurten in Kerkrade.”

Directeur-bestuurder Stefan van Schaik, woningcorporatie middelgrote gemeente

“Er zijn veel regelingen die corporaties goed kunnen gebruiken, maar in de praktijk is het vaak een complexe puzzel. Regelingen verschillen sterk in voorwaarden, lopen snel vol en zijn niet allemaal voor ons rechtstreeks toegankelijk. Wij zijn dan afhankelijk van andere partners die niet altijd de capaciteit hebben om alle mogelijkheden te benutten. Zo zijn regelingen minder vanzelfsprekend dan het op papier lijkt”

Deze voorbeelden zijn geen incidenten, maar illustraties van een systeem dat onvoldoende is toegerust op complexe, gestapelde opgaven in middelgrote gemeenten.

Oproep van de M50 – maak de beweging onomkeerbaar

De M50 roept Kamer en kabinet op om de lijn van *Elke Regio Telt!* consequent door te zetten. Niet door nieuwe losse regelingen toe te voegen, maar door te kiezen voor een structurele verbreding van de aanpak.

Wij pleiten – in lijn met het regeerakkoord en de aangenomen moties – voor een aanvullend programma waarin M50-gemeenten, samen met het Rijk, werken aan langjarige toekomstagenda's (20 jaar), met:

- één coördinerend ministerie per regio;
- een integrale benadering over beleidsterreinen heen;
- structurele financiering met een lange termijnfocus;
- ruimte voor maatwerk en regionale prioriteiten.

Voorbeeld: de Woningbouwimpuls: Instrumenten zoals de WoKT-regelingen laten zien dat rijksbeleid zó kan worden ingericht dat ook middelgrote gemeenten effectief kunnen participeren. De lagere instapdrempels en ruimere projectdefinitie dragen bij aan uitvoerbaarheid en evenredige toegang tot middelen. Dit laat dat het Rijk instrumenten kan ontwerpen die ook voor middelgrote gemeenten werken. Deze systematiek kan daarom als best practice dienen voor andere rijksprogramma's

Conclusie – zonder middelgrote gemeenten geen regionale ontwikkeling

Elke Regio Telt! is voor de M50 geen eindpunt, maar het startschot van een noodzakelijke koerswijziging. Middelgrote gemeenten vervullen een cruciale rol in het regionale ecosysteem én in het realiseren van nationale opgaven.

Zonder structurele investeringen, langjarige programma's en een gelijkwaardige relatie met het Rijk komt die rol onder druk te staan. Met de juiste keuzes kan juist het tegenovergestelde gebeuren: sterke regio's die bijdragen aan een veerkrachtig, welvarend en samenhangend Nederland.

Zonder middelgrote gemeenten is geen regio compleet. Alleen samen kunnen we waarmaken dat in Nederland werkelijk elke regio telt.

Met vriendelijke groet,

Jan de Boer

Lid dagelijks bestuur M50, portefeuille externe betrekkingen, burgemeester Den Helder

Evert Jan Nieuwenhuis

Voorzitter M50, burgemeester Waddinxveen